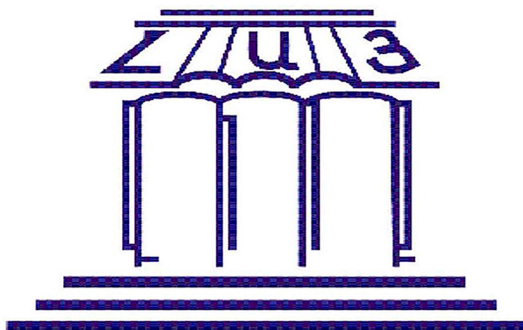

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

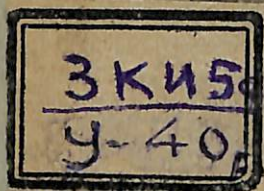
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9718

ԿԼԱՐԱ ՑԵՏԿԻՆ

Ս.Ս.Զ.Ս. ԺՈՐԼՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԴՈՍԿԱ 1926

1 DEC 2009
2 5 SEP 2006

3K159.
Y-40P.

2. ԲՈՅԱՐՍԿԱՅԱ

ԿԼԱՐԱ ՑԵՏԿԻՆ

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ)

6600-50

9778

Напечатано в типогр. Госиздата
„Красный Пролетарий“
Москва, Пименовская
ул., д. № 16, в коли-
чест. 3000 экз.
Главлит
№ 54296.
□ □
□

ԸՅԿ. ԿԼԵՐԸ ՅԵՏԿԻՆ

Ա. Ռ. Ա. Զ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Կլարա Յետկինը իր կյանքի վերջին չորս տասնյակ տարիների ընթացքում պայքարել է բանվոր դասակարգի ազատագրության համար:

Այդ ժամանակամիջոցում համաշխարհային հեղափոխական պրոլետարիատը անցել է հաղթանակների ու պարտությունների մի յերկար ու ձիգ ճանապարհ: Թե ծանր, մութ ու երկար ժամանակ է թե հեղափոխական ալիքի վերելքի տարիներին Կլարա Յետկինը միշտ մնացել է իր հեղափոխական գիրքում՝ իր բոլոր ուժերը, ամբողջ կյանքը անձնագոհ կերպով նվիրաբերելով բանվոր դասակարգի պայքարի գործին:

«Նա խորը սեր է տածում դեպի ճնշվածները և բուռն ատելություն՝ դեպի ճնշողները», — այսպես է գրում նրա մասին գերմանական սոցյալ-դեմոկրատիայի հայտնի պատմաբանը, Կլարա Յետկինի յերկար տարիների զինակից Ֆրանց Մերինգը:

Նա իրեն հատուկ խանդավառությամբ, բուռն սիրով նվիրվեց բանվոր դասակարգի ամենից ի-

6600-50

րավագուրկ, ամենից թշվառ մասին — աշխատավոր
կանանց կազմակերպելու գործին:

Նա մեծ սիրով ու հաստատակամությամբ
մի քանի տասնյակ տարիների ընթացքում կազ-
մակերպել է կանացի աշխատավոր մասսաներից
ռազմիկ խմբեր ու միացրել պայքարող պրոլե-
տարիատի ընդհանուր շարքին:

Այժմ, թեպետ և ալեգարդ, սակայն յերի-
տասարդական յեռանդով, շարունակում է աշխա-
տավոր կանանց համախմբել Կոմունիստական Ին-
տերնացիոնալի՝ համաշխարհային հեղափոխու-
թյան մարտական շտաբի կարմիր դրոշակի շուրջը:

Նա բազդ ունի տեսնելու, թե ինչպես բոլոր
յերկրներում աճում ու լայնանում է կանանց
մասսայական հեղափոխական շարժումը և թե
ինչպես գիտակցության և գալիս ընկճված աշ-
խատավորուն՝ հարստահարված Արևելքի ամե-
նայետաձևաց վայրերում:

Նա բազդ ունի սեփական աչքերով տեսնելու,
թե ինչպես յերկրագնդի մեկ վեցերորդ մասում
ազատագրված ռուս բանվորունին ու գեղջկունին
իրենց պրոլետար յեղբայրների հետ ձեռք ձեռքի
սոված՝ կառուցում են սոցիալիզմի փայլուն թա-
գավորութունը, վորի իրականացումը յեղել է և
է նրա կյանքի ամբողջ նպատակը:

ԻՆՉՊԵՍ ԿԼԱՐՍ ՅԵՏԿԻՆԸ ՍՈՅԻԱԼԻՍՏ ԴԱՐՁԱՎ,

Կլարա Եյսներ Յետկինը ծնվել է Սաքսոնիա-
յում (Գերմանիա) 1857 թ.: Նրա հայրը գյու-
ղական ուսուցիչ էր և մեծ հարգանք էր վայե-
լում շրջապատողների կողմից: Փոքրիկ Կլարան
իր մանկությունը անցկացրեց ազատ ու բախ-
տավոր. գյուղի յերեխաների հետ միասին նա
բարձրանում էր սարերն ու մի քայլ անգամ յետ
հեր մնում նրանց համարձակ ձեռնարկություննե-
րից: Բնության գրկում անցկացրած այդ ազատ
կյանքը նրա մեջ մշակեց այն տոկունությունը,
կենսուրախ, կայտառ ու համարձակ վոգին, վո-
րով աչքի յէ ընկնում հեղափոխականի նրա փայ-
լուն դեմքը: Դեռ մանուկ հասակից իր քննա-
սեր խելքով ու արդարասիրությամբ Կլարան զար-
մացնում էր բոլորին: Նա շատ վաղ սկսեց ուշա-
դիր դիտել իր շրջապատը և խորը մտածել հասա-
րակական անարդարության պատճառների մասին:

Ինչպե՞ս էյին հասարակական այն պայման-
ները, վորտեղ անց կացրեց Կլարան իր յերիտա-
սարդ տարիները:

Անցյալ դարի վաթսուհակն թվականներին, Սաքսոնիայում արդյունաբերութեան արագ աճման շնորհիվ արդեն գոյութիւն ունեւ արդյունաբերական բավականաչափ պրոլետարիատ, և սոցիալական շարժումը ուժեղ տարածված եր Սաքսոնիայի ջուհակներին և ջուհակուհիներին մեջ:

Կլարայի ծնվելուց 10 տարի առաջ Գերմանիայում կազմվել եր Կոմունիստական Միութիւն, վորին ղեկավարում եյին բանվոր դասակարգի մեծ առաջնորդներ և ուսուցիչներ՝ Կարլ Մարքսը և Ֆրիդրիխ Ենգելսը: Նրանք սովորեցնում եյին բանվորներին, վոր կապիտալիստներին ու սրանց կողմից շահագործվող բանվորների շահերին հակասութիւնը վերջ ի վերջո հասցնելու յե դասակարգային կատաղի ու անհաշտ կռիւի, վոր կապիտալիզմի հետագա զարգացումը առաջացնելու յե դասակարգային պայքարի խորացում և վոր բանվոր դասակարգը կապիտալիստական հասարակարգի գերեզմանափորն ե հանդիսանում: Նրանք սովորեցնում եյին բանվորներին, թե ինչպես պետք ե կազմակերպվել այդ կռիւի համար, և վոր բոլոր յերկրների բանվորները պետք ե համախմբվեն Միջազգային Միութեան շուրջը՝ կապիտալիստների դեմ միասին կռիւելու համար: Կարլ Մարքսի և Ֆրիդրիխ Ենգելսի գրած կոչը, վոր հայտնի յե «Կոմունիստական Մանիֆեստ»

անունով և վորով «Կոմունիստների Միութիւնը» ղեմում ե ամբողջ աշխարհի աշխատավորներին, վերջանում ե հետեյալ խոսքերով—«Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացեք»:

Կարլ Մարքսի ղեկավարութեամբ կազմվեց I Ինտերնացիոնալը (Բանվորների Միջազգային Միութիւն), վորը հայտարարեց բոլոր աշխատավորներին ընկերանալ և պայքարել՝ բոլոր յերկրների բանվոր դասակարգի ազատագրման ու քաղաքական իշխանութիւնը գրավելու համար:

I Ինտերնացիոնալի հեղափոխական գործնութիւնը խիստ վախեցրեց բուրժուազիային, վորը անխնա կռիւ սկսեց բանվորական կազմակերպութիւնների դեմ: Մանավանդ Ֆրանսական բուրժուազիան սոսկալի պատժեց Փարիզի բանվորներին ու բանվորուհիներին, վորոնք 1871 թ. կոմունա եյին կազմել:

Դա բանվոր դասակարգի առաջին փորձն եր՝ զենքի միջոցով բանվորական իշխանութիւն հաստատելու: Բայց վորովհետեւ թե Ֆրանսայի և թե մյուս յերկրների պրոլետարիատը ոգնութեան չհասավ նրանց, նրանք չկարողացան ղեմադրել բուրժուազիայի գրոհին: Կոմունարները ղիմացան միայն յերեք ամիս: Փարիզյան Կոմունան ճնշելիս բուրժուազիայի վրեժխնդրութիւնը սահման չունեւ. 70,000-ից ավելի բանվորներ սպան-

վեցին, վերափոխվեցին ու աքսորվեցին: Փարիզ-
յան կոմունայի ավերումից հետո I Ինտերնա-
ցիոնալը փաստորեն մեռավ:

Ահա այն պատմական պարագաները, վորոնց
մեջ անցան Կլարայի կյանքի առաջին գիտակից
տարիները:

Կլարան սովորել է Սաքսոնիայի գլխավոր քա-
ղաք Լայպցիգի ուսուցչական սեմինարիայում:
Նա այնտեղ մտերմացավ հեղափոխականորեն
տրամադրված մի խումբ ուսուսանողների հետ:
Կլարայի վրա մեծ ազդեցություն թողեց առա-
ջին հանդիպումը մի սոցիալիստ բանվորի հետ,
վորի մոտ ապրում էին ուսուսանողներ: Այդ
բանվորից նա սկսեց ստանալ սոցիալիստական
լրագրներ և իմացավ սոց.-դեմոկրատական կու-
սակցության՝ բանվորների մեջ տարած աշխա-
տանքի մասին: Ռուս ուսանողներից մեկի հետ
նա սկսում է հաճախել բանվորական ժողովները:
Ընտանիքը խեթ եր նայում նրա «կասկածելի» ծա-
նոթություններին, և Կլարան դրա համար ստիպ-
ված եր գանազան միջոցների դիմել, վորպեսզի
հնարավորություն ունենա հաճախել բանվորա-
կան ժողովները: Նա ծնողներին ասում եր, վոր
իբր թե ընկերուհուն է այցելում, բայց գնում
եր բանվորական ժողովներ: Վորպեսզի ծնողները
չհկատեն, վոր նա ուշ է տուն վերադառնում՝

ստիպված եր իր սենյակը պատուհանից ներս
մտնել:

Նա այդ շրջանում անքուն գիշերներ եր անց-
կացնում Լասսալի և Կարլ Մարքսի գրքերի վրա:
Այդ գրքերում նա պատասխան եր գտնում բազ-
մաթիվ հարցերի, վորոնք այնքան տանջում էին
նրան: Իր փնտռած արդարությունը նա գտնում
է Կարլ Մարքսի և Լասսալի գրքերում ու դառ-
նում սոցիալիստ:

19 տարեկան հասակում նա ավարտում է
սեմինարիան ու դաստիարակչուհու պաշտոն
ստանում մի հարուստ ֆաբրիկանտի տանը: Նրա
աշակերտուհիները ընդամենը մեկ-յերկու տա-
րով էին փոքր իրենց դաստիարակչուհուց: Իրեն
հատուկ յեռանդով՝ Կլարան սկսում է իր աշա-
կերտուհիներին սոցիալիստական վոգով դաստիա-
րակել: Նա ոգտվում եր ամեն մի փոքրիկ հան-
գամանքից, վորպեսզի ցույց տա շրջապատի ամ-
բողջ կեղծիքն ու խաբեյությունը և իր «հավա-
տին» դարձնի բոլոր նրանց, ում հետ իր կյանքում
ընդհարվում եր: Յեւլ այստեղ արդեն աչքի յեն
ընկնում Կլարայի ազիտացիոն ընդունակությու-
ները ու նրա խորը անհատականությունը հմայքը:

Փաբրիկանտը տեսնում է, վոր իր աղջիկնե-
րը «փնասակար» դաստիարակություն են ստա-
նում, և ստիպված եր համբերել, քանի վոր յե-

Թե Կլարային հեռացներ, վախենում եր վոր իր աղջիկներն ել հետը կգնան—այնքան եյին նրանք կապվել իրենց դաստիարակչուհու հետ: Շատ անգամ, յերիտասարդ Կլարան, վոր միամտորեն հավատում եր, Թե սոցիալական հեղափոխությունը շատ շուտ կլինի, ֆաբրիկանտի հետ ունեցած վեճի ժամանակ տաքացած ասում եր. «Յերբ դուք կկանգնեք ապստամբված ժողովրդի դատաստանի առաջ՝ ինձնից ոգնություն չսպասեք»: Ու ֆաբրիկանտը լռությամբ տանում եր այս բոլորը:

Նույն պատիվն ու հարգանքը ձեռք բերեց նա խոշոր գործարանատիրոջ ընտանիքում, ուր նա հետագայում կրկին դաստիարակչուհու պաշտոն ունեւր: Կլարային հարգում եյին նրա ամբողջական բնավորության, ճշմարտասիրության, դեպի իր գաղափարներն ունեցած անձնավիրության համար: Մի անգամ գործարանատերը դարձավ Կլարային նույնիսկ հետևյալ խոսքերով. «Նհ, դաստիարակեցեք իմ յերեխաներին սոցիալիստական վոգով, յես համոզված եմ, վոր 100—150 տարուց հետո հաղթանակը ձերն ե լինելու»: Նույն այդ գործարանատերը շատ եր համոզում Կլարային մնալ մինչև մահ իրենց մոտ՝ խոստանալով նրան լիովին ապահովել:

Սակայն Կլարան այդ ժամանակ միանգամայն

ուրիշ կյանքի մասին եր յերագում: Ռուս հեղափոխականների նման, նա պատրաստվում եր «գնալ ժողովրդի մեջ», սովորեցնել գյուղի յերեխաներին ու ժողովրդի մեջ տարածել սոցիալիզմի գաղափարները: Բայց այդ ժամանակ Գերմանիայում ստեղծված քաղաքական պայմանները և Կլարայի անձնական կյանքի հանգամանքները Թույլ չտվին նրան իրագործել իր դիտավորությունները:

1878 թվին գերմանական կառավարությունը, մինիստր Բիսմարկի գլխավորությամբ, վախենալով հեղափոխական շարժման արագ աճումից ու զարգացումից՝ սոցիալիստական կուսակցությունը հայտարարեց անլեգալ: Ժողովները արգելվեցին և 45 սոցիալիստական թերթեր փակվեցին: Կուսակցության աչքի ընկնող ղեկավարները բանտարկվեցին կամ աքսորվեցին: Նրանցից շատերը հետապնդումներից ազատվելու համար փախան Շվեյցարիա, ուր այն ժամանակ քաղաքական փախստականներին ապաստան եյին տալիս: Գերմանիայից փախած հեղափոխականների մեջ եր գտնվում ուսու եմիգրանտ Ոսիպ Յետկինը՝ Կլարայի մտերիմ ընկերը, վորը Լայպցիգի բանտից ազատվելուց հետո գնաց Շվեյցարիա: Կլարան ևս Գերմանիայից գնում ե Սվստրիա, կարճ ժամանակ ապրում ե Ռուսաստանում և Իտալիա-

յում, իսկ հետո անցնում ե Շվեդարիա: Այն-
տեղ նա աշխատում ե «Սոցիալ-Դեմոկրատ» թեր-
թի եկսպեդիցիայում. թերթը հրատարակվում եր
Յյուլրիխում և անլեզալ ուղարկվում Գերմանիա:
Եկսպեդիցիայում աշխատանքը շատ դժվար եր
և տարվում եր գաղտնի ու մեծ զգուշությամբ,
վորովհետև գերմանական կառավարությունը դի-
մում եր ամեն տեսակի պրովակացիոն միջոց-
ների, վորպեսզի իմանա, թե ինչ ճանապարհով
և ում հասցեյով ե ստացվում գրականությունը,
վորը՝ չնայած պաշարողական դրության՝ միշտ ք-
բաղաքներում հեղեղել եր բանվորական թաղերը:
Յերիտասարդ Կլարան իր ստանձնած աշխատան-
քը տանում ե հաջողությամբ ու վայելում եքս-
պեդիցիայի վարիչ Մոտեկերի հավատը: (Մոտե-
կերը գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի պատ-
մության մեջ հայտնի յե «Կարմիր Յրիչ» մա-
կանունով): Կլարան Յյուլրիխից անցնում ե Փա-
րիզ, ուր մտերմանում ե Կարլ Մարքսի աղջկա՝
Լաուրա Լաֆարգի հետ, Գեդի և Ֆրանսական
սոցիալիստների ուրիշ ղեկավարների հետ:

Այդ շրջանում նա սկսում ե լուրջ ուսում-
նասիրել Կարլ Մարքսի գրվածքները: Ֆրանց
Մերինգը հետագայում նրա մասին գրում ե.
«Մարքսի թեորիան Կլարայի ժամանակակիցնե-
րից շատ քչերը գիտեն այնպես հիմնավոր, ինչ-

պես Կլարան, բայց հազիվ թե գտնվի մեկը, վոր
այդ ուսմունքը նրանից ավելի հիմնավոր գի-
տենա»:

Նա թղթակցում ե Ֆրանսական առաջին սո-
ցիալիստական թերթին՝ «Սոցիալիստին», ուր նա
հաճախ գետեղում ե իր հոդվածները՝ կեղ-
ծանուններով կամ իր ամուսին Ոսիպ Յետկինի
ստորագրությամբ, ինկատի ունենալով այն հան-
գամանքը, վոր առհասարակ կնոջ գրած հոդված-
ները այնքան ել հաճույքով չեյին տպագրում:

Լաուրա Լաֆարգի հետ միասին նա փորձում
ե կազմակերպել սոցիալիստ կանանց խմբակ, սա-
կայն այդ փորձը չի հաջողվում:

Իր ամուսնու հետ միասին յերկար ժամա-
նակ աշխատում ե գերմանական սոցիալիստների
ակումբում, ուր նրանք դասախոսություններ են
կարդում գերմանական եմիգրանտների և բան-
վորների համար:

Փարիզում անցկացրած աքսորական կյանքի
վերջին տարիները Կլարան շատ մեծ մասնակ-
ցություն ունեցավ II Խնտերնացիոնալի առա-
ջին համագումարի նախապատրաստական աշխա-
տանքներին: Նա կապ եր հաստատել անգլիա-
կան, գերմանական և ֆրանսական սոցիալիստ-
ների հետ: 1889 թվին վերջապես հրավիրվում
ե համագումարը, վորտեղ Կլարան դուրս ե գա-

լիս մի զեկուցումով, վորով ապացուցում է, վոր անհրաժեշտ է աշխատել քաղաքական կյանքին մասնակցելու իրավունք ձեռք բերել նաև կանանց համար:

Յերկար տարիների բանտարկությունները և կիսաքաղց կյանքը միանգամայն քայքայեցին Ոսիպ Յետկինի առողջությունը և նա մեռավ յերիտասարդ հասակում, թողնելով Կլարային իր յերկու մանուկների հետ:

ԿԼԱՐԱ ՅԵՏԿԻՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

Յերբ գերմանական կառավարությունը, սոցիալիստների դեմ բացառիկ ուրենքի հրատարակումից 12 տարի հետո, բանվորների հեղափոխական շարժման ազդեցության տակ ստիպված եր այդ ուրենքը վերացնել, գերմանական հեղափոխական եմիգրանտները շտապեցին վերադառնալ հայրենիք, վորպեսզի անմիջական մասնակցություն ունենան լայն տարածվող բանվորական շարժմանը: Գերմանիա վերադարձավ նաև Կլարա Յետկինը: Այդ ժամանակից յերկար տարիներ նա աշխատում է անդուլ ու անձնուրաց՝ գերմանական սոց.-դեմ. կուսակցության շարքերում: Նա մասնակցում է կուսակցության բոլոր համագումարներին, II Խնտերնացիոնալի համագումարներին և զրական մեծ աշխատանք է տանում: Նա հանդիսանում է կուսակցության ամենից սիրելի ու ամենից շնորհալի ագիտատորներից մեկը: Հարստահարողների ու շահագործողների դեմ ուղղած իր բոցավառ կոչերով, բազմամարդ ժողովներում հազարավոր մարդկանց նա իր կողմն եր գրավում: Մարտիկին հա-

С-0099

տուկ յեռանդով, բոցավառ պերճախոսությամբ, իր յեզակի սրամտությամբ, Կլարան պայքարի կրակ եր վառում բանվորական դասակարգի նույնիսկ ամենայն տառնաց ու ամենից թշվառ խավերի մեջ:

Կլարայի հեղափոխական գործնեյության աչքի ընկնող կողմը աշխատավոր կանանց մեջ տարած աշխատանքն է: Աքսորից վերադառնալուց անմիջապես հետո նա անցնում է գերմանական պրոլետար կանանց մեջ տարվող աշխատանքի գլուխը: Այն ժամանակները Գերմանիայում աշխատավոր կանանց մեջ աշխատանք տանելը շատ դժվար եր, վորովհետեւ, մի կողմից, նրանք շրջապատված էյին ամեն տեսակի նախապաշարմունքներով և կարծում էյին թե կնոջ գործը միայն ընտանեկան կյանքն է և քաղաքական ու հասարակական խնդիրներում նա չպիտի խառնվի, մյուս կողմից, սոցիալիստների դեմ յեղած բացառիկ որենքի նույնիսկ վերացումից հետո ել կանայք զրկված էյին քաղաքական ժողովները հաճախելու իրավունքից, ուստի և ստիպված էյին նրանց մեջ աշխատանքը տանել ակումբներում՝ կուլտուրական լուսավորության աշխատանքի անվան տակ:

Շատ ջանք է թափել Կլարան՝ գերմանական բանվորուհու դասակարգային գիտակցությունը

զարգացնելու և նրան ընտանիքի նեղ շրջանակից դեպի քաղաքական ակտիվ կովի լայն ճանապարհը՝ գերմանական սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության շարքերը դուրս բերելու գործում: Կլարան ստիպված եր նույնպես կովել այն ընկերների դեմ, վորոնք կամ չէյին հասկանում, կամ չէյին գնահատում կնոջ գերմանական պրոլետարիատի ընդհանուր կովի մեջ ու մատների արանքով էյին նայում, վորպես յերկրորդական խնդրի վրա:

Կուսակցության ազդեցությունը նաեւ կանանց լայն մասսաների վրա տարածելու համար Կլարա Յետկինը հրատարակում է «Հավասարություն» պարբերական թերթը, վորը դառնում է գերմանական բանվորուհու մարտնչող որգանը: Այդ թերթի եջերում Կլարա Յետկինը յերկար տարիներ շարունակ բացատրում է աշխատավոր կանանց, վոր տնտեսական և սոցիալական ազատագրման միակ ճանապարհը — դա համաշխարհային պրոլետարների շարքերում միացյալ ու ժերով կապիտալիզմի դեմ կովելու ճանապարհն է:

«Հավասարության» եջերում Կլարան դիմագերծ է անում «Ֆեմինիզմի» իսկական էյությունը: Այսպես եր կոչվում կանանց մանրբուրժուական շարժումը, վորը ձգտում եր համախմբել բոլոր դասակարգերի կանանց՝ քաղա-

քական իրավունքներ ձեռք բերելու համար։ Նրանք աշխատում էին իրենց կողմը զբաղել նույնպես և բանվորուհիներին և այդպիսով միաժամանակ նրանց դասակարգային գիտակցությունը։ «Հավասարություն» թերթում գետեղած իր հոգվածներում Կլարան բացում է «քույրիկներին» քարոզների սուտն ու կեղծիքը և նրանց ձգտումը՝ մասնակցելու միմիայն հրամայող, ունեւոր դասի իշխանությանը։ Նա կոչ է անում խուսափել ֆեմինիզմի ցանցերից և ղիմել դեպի գիտակցից կռիվը՝ կապիտալիստների իշխանությունը տապալելու համար։

Աշխատավոր կանանց մեջ տարած յերկարամյա աշխատանքի փորձը Կլարային բերում է այն համոզման, վոր անհրաժեշտ է առանձնահատուկ ձևերով ու մեթոդներով տանել այդ աշխատանքը։ 1896 թ. Գոթում կայացած գերմանական սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության համագումարում ընդունվում է Կլարայի այն առաջարկությունը, թե անհրաժեշտ է կուսակցության մեջ ունենալ հատուկ ապարատներ՝ աշխատավոր կանանց մեջ աշխատանք տանելու համար։ Կանանց այդ «հանձնաժողովները» մեծ դեր խաղացին գերմանական բանվորուհիներին համախմբելու և կազմակերպելու գործում։

Բացի գերմանական բանվորուհիների մեջ տա-

րած աշխատանքից, Կլարա Յետկինը ղեկավարել է կանանց հեղափոխական շարժումը նաև մայյալ բոլոր յերկրներում։

Սոցիալ-դեմոկրատներին՝ գլխավորապես Կլարա Յետկինի նախաձեռնությամբ հրավիրվում են կանանց յերկու միջազգային խորհրդակցություններ, վորոնցից մեկը՝ 1907 թ., Շտուտգարտում, իսկ մյուսը՝ 1910 թ., Կոպենհագենում (Դանիա)։ Առաջին խորհրդակցությունը վորոշում է հիմնել Կանանց Միջազգային Բյուրո, վորը պետք է համախմբեր բոլոր յերկրների կանանց սոցիալ-խստական շարժումը։

Կլարա Յետկինը ընտրվում է այդ Բյուրոյի քարտուղար, իսկ նրա «Հավասարություն» պարբերական թերթը — Բյուրոյի կենտրոնական որգանն է դառնում։

Սոցիալիստ կանանց յերկրորդ միջազգային խորհրդակցությունը Կլարայի առաջարկությամբ վորոշում է բոլոր յերկրներում տոնել Կանանց Միջազգային Որը, վորն այնքան մեծ դեր է խաղում աշխատավոր կանանց լայն մասսաները կազմակերպելու գործում։

Կանանց Միջազգային Բյուրոյի ղեկավարությամբ, վորի գլուխն էր կանգնած Կլարա Յետկինը, կանանց սոցիալիստական շարժումը շատ յերկրներում սկսեց խոր արմատներ գցել ու

ածել: Բայց համաշխարհային պատերազմը սկսվելով, միջազգային կապերը կտրվեցին, և Կանանց Միջազգային Բյուրոն փաստորեն դադարեցրեց իր գործնեությունը:

Բայց Կլարան վոչ միայն ագիտացիոն և կուսակցական մեծ աշխատանք եր տանում, այլև անհաշտ պայքար եր մղում կուսակցությունն հերսում այն համաձայնողական դեկավարների դեմ, վորոնց կարծիքով բանվոր դասակարգին կապիտալի լծից կարելի յե ազատագրել առանց խոշոր ցնցումների ու առանց սոցիալիստական հեղափոխություն: Այդ դեկավարները հետզհետե մոռացություն եյին տալիս բանվորների հեղափոխական շարժման հիմնական նպատակը և չափավորություն ու զգուշություն եյին քարոզում: Կլարան յեռանդուն կերպով դուրս եր գալիս գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի ներսում գոյություն ունեցող այդ վտանգավոր ու վնասակար հոսանքի դեմ: Նրա այդ անհաշտ և պայքարի մեջանշեղ հատկություն համար թշնամիները նրան «Վայրենի Կլարա» անունը կպցրին:

Գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի մի մասի՝ հեղափոխական պայքարից աստիճանաբար հեռացումը պսակվեց այդ մասի դավաճանությունը (համաշխարհային պատերազմի սկզբին): 1914 թ. օգոստոսի 4-ին նրա առաջնորդները քվեարկե-

ցին հոգուտ զինվորական վարկի, ուրիշ խոսքով, ձայն տվին հոգուտ համաշխարհային պատերազմի, վորը սկսված եր կապիտալիստների շահերը պաշտպանելու համար ու բանվոր դասակարգին անչափ թշվառություն պատճառեց: Այդ քվեարկությունը գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիան ստոր ու խայտառակ կերպով դավաճանեց բանվոր դասակարգին և վերջնականապես դարձավ գերմանական բուրժուազիայի պնակալեզ ծառան:

Գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիան II Ինտերնացիոնալում ամենաուժեղ կուսակցությունն եր հանդիսանում և նրա դավաճանությունից հետո փաստորեն քայքայվեց նաև II Ինտերնացիոնալը, վորի համարյա բոլոր սեկցիաները, գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիային հետևելով՝ իրենց յերկրներում «քաղաքացիական հաշտություն» կնքեցին բուրժուազիայի հետ և կոչ արին պաշտպանել իրենց հայրենիքը:

Յերբ գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիան բացարձակորեն անցավ բուրժուազիայի կողմը և կոչ արեց գերմանական բանվորներին մասնակցել յեղբայրասպան պատերազմին՝ Կլարա Յետկինը և Կարլ Լիբկնեխտը դուրս են գալիս այդ սարսափելի սպանդանոցի դեմ, վոր կազմակերպել եյին համաշխարհային զիջատիչները իրենց անգուսպ շահախնդրությունը հազեցնելու համար

և գերմանական բանվորներին միջազգային համերաշխութեան քարոզ ելին կարգում: Պատերազմի դեմ ուղղած այդ կոչի համար Վլադային յերկար ժամանակ բանտ են նստեցնում, սակայն վոչ մի հետապնդում չի կասեցնում նրան իր հեղափոխական պարտքը կատարելուց:

Պատերազմի միջոցին ևս Կլարան ուսում բուշիկներին հետ միասին փորձ ե անում վերականգնել միջազգային կապը և 1915 թվի գարնանը Բեռն քաղաքում հրավիրում ե կանանց միջազգային խորհրդակցութիւն, բայց այդ խնդիրը հաջողվեց գլուխ բերել միմիայն III Ինտերնացիոնալի հիմնադրուց հետո:

Կլարան շատ մոտ մասնակցութիւն ե ունենում այն յերկու խորհրդակցութիւններին, փորոնք պատերազմի ժամանակ կայացան Շվեյցարիայում, բուշիկյան խմբակի առաջնորդ Լենինի գլխավորութեամբ. այդ խորհրդակցութիւններին մասնակցում են նաև շատ յերկրների փոքրաթիվ խմբակցութիւններ, փորոնք հավատարիմ ելին մնացել միջազգային հեղափոխական բանակին և կոչ ելին անում բոլոր յերկրների բանվորներին դադարեցնել յեղբայրասպան պատերազմը:

Այդ ժամանակ գերմանական սոցիալ-դեմոկրատիայի շարքերում պառակտում առաջացավ:

Գերմանական սոցիալիստների մի խումբ — Կ. Լիբկնեխտի, Ռոզա Լյուկսեմբուրգի, Կլարա Յետկինի և Ֆրանց Մերինգի ղեկավարութեամբ կազմակերպեցին «Սպարտակ» (հին Հոմոսում ապրստամբած ստրուկների առաջնորդի անունով) միութիւնը, փորը ուժեղ պայքար սկսեց արյունահեղ պատերազմի և սոցիալ — մասնիչների դեմ:

1917 թվականին, յերբ Ռուսաստանի բանվորներն ու զյուղացիները, վռնդելով կալվածատերերին և ֆաբրիկանաներին, իշխանութիւնը իրենց ձեռքը վերցրին, — Կլարա Յատկինը առաջիններից մեկն եր, փոր հասկացավ Հոկտեմբերյան Հեղափոխութեան նշանակութիւնը համաշխարհային պրոլետարիատի ազատագրման համար: Խորհրդային Ռուսաստանի մասին տարածված ստի ու չարամիտ հարձակումների պահին նա իր ձայնը բարձրացրեց ի պաշտպանութիւն աշխարհիս յերեսին առաջին պրոլետարական պետութեան՝ համաշխարհային հեղափոխութեան այդ հիմնաքարի: Բուրժուական պետութիւնները կոմունիզմի ուրվականից մահվան սարսուռի մեջ ընկած՝ վոչ մի միջոցի առաջ կանգ չեյին առնում Խորհրդային Ռուսաստանը չեզոքացնելու համար: Իրենց յերկրի բանվորներին հեղափոխութիւնից կասեցնելու համար նրանք բամբասում ելին առաջին պրոլետարական հեղափոխութիւնը և դա-

ժան գույներով նկարագրում խորհրդային Ռուսաստանի ներքին դրուժյունը: Կլարան բազմաթիվ անգամ դուրս ե յեկել պաշտպանելու խորհրդային Ռուսաստանը և բացատրել Արևմուտյան Ֆեյրոպայի պրոլետարիատին ու մասնավորապես Գերմանիայի բանվորներին՝ խորհուրդների յերկրում կատարվող մեծ դեպքերի նշանակութւյունը:

Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը արագացրեց հեղափոխական ապստամբությունը Գերմանիայում: 1918 թվին գերմանական բանվորները գահընկեց արին Գերմանիան «աստուծո վոդորմաժությամբ» կառավարող կապերին: Բուրժուազիան դողում եր: Բայց գերմանական պրոլետարիատը, ինչպես համաշխարհային պատերազմի սկզբին, այնպես ել այս անգամ, խաբվեց սոցիալ-մատնիչներից՝ գերմանական մենշևիկներից, և անձեռնմխելի թողեց մասնավոր սեփականությունն ու միապետական ապարատը: Ինչպես պատերազմի սկզբին, այնպես ել այս դեպքում՝ գերմանական մենշևիկները հանդես են գալիս վորպես կապիտալիզմի փրկիչներ: Գերմանիայի հեղափոխական բանվորների ապստամբությունը խեղդվում ե արյան ծովում: Գերմանական պրոլետարիատի լավագույն առաջնորդներին—Ռոզա Լյուքսեմբուրգին և Կարլ Լիբկնեխտին գազանա-

բար սպանում են: Կլարայի ամենամոտ աջակցությամբ կազմվում ե գերմանական կոմունիստական կուսակցությունը: Չնայած իր հիմանդ դրության և այն ուժեղ հարվածին, վոր պատճառեց գերմանական պրոլետարիատի առաջնորդների և իր մոտիկ ընկերների ու յերկարամյա զինակիցների կորուստը, Կլարա Յետկինը շարունակում ե իր անդուլ ու յեռուն գործնեյությունը:

Կլարան յերագում եր տեսնել այն յերկիրը, վորը հանդիսանում ե կապիտալիստական հասարակակարգի լծի տակ բոլոր տանջվողների իսկական հայրենիքը: Միայն 1921 թ. նրան հաջողվում ե գալ խորհրդային Ռուսաստան: Մեծ եր խորհրդային Միության բանվորուհիների ուրախությունը, յերբ իրենց շրջանում տեսան համաշխարհային հեղափոխական շարժման վետերաններից մեկին: Այն ժամանակից Մոսկվայի բանվորուհիները արդեն սովորել են տեսնել նրան իրենց շրջանում թե հանդիսավոր և ուրախ որերին և թե մեռած ընկերների պատճառած խորը վշտի ու թախիծի պահին: Նա դարձել ե բանվորուհիների սիրելին և նրանց ժողովների հաճախակի հյուրը: Բայց միմիայն Մոսկվայի բանվորուհիները չեն, վոր մոտիկ ճանաչում են Կլարային: Չնայած իր պատկառելի հասակին ու թույլ

առողջությանը, Կլարան 1925 թ. ամառը ձեռնարկեց մի շատ հոգնեցուցիչ ագիտացիոն ճամբորդության—Վոլգայի վրա։ Նա կանգ ե առնում մի շարք քաղաքներում, դասախոսություններ ե կարդում ե ծանոթանում ե բանվորուհիներն ու գեղջկուհիներն զբոսական։ Նույն թվի աշնանը Կլարան մեկնում ե Գերմանիա։ Այնտեղ նա շրջում ե ամբողջ յերկիրը, դուրս ե գալիս բազմաթիվ ժողովներում, վորտեղ բանվորների լայն մասսաների առաջ դիմագերծ ե անում Լոկարնոյի պայմանագիրը—կապիտալիստների՝ Խորհրդային Իշխանության դեմ կազմակերպած այդ նոր դավադրությունը։ Վերադառնալով Ռուսաստան, Յետկինը կուսակցության XIV համագումարում հանդես ե գալիս վողջույնի խոսքով՝ գերմանական պրոլետարիատի անուսից։

«Յես բերել եմ ձեզ Գերմանիայի բոլոր կոմունիստների բոցավառ վողջույնը։ Վոչ միայն կոմունիստներից, այլև Գերմանիայի մեծ ու փոքր քաղաքների՝ Բերլինի, Հայմիցի, Քյոնի, Հեսսենի ե ուրիշ կենտրոնների բոլոր բանվորներից ու բանվորուհիներից։ Ամեն տեղ, բազմամարդ ժողովներում, պառաջներն ու ծերերը, կենտուրախ պատանիներն ու յերեխաները ինձ ասում եյին. «Յերբ դու կվերադառնաս այնտեղ՝ Մոսկվա, ասա՝ նրանց, վոր մենք արդեն սովորել ենք նրանց սիրել, վոր մենք սովորել ենք

հետեւել Խորհրդային հանրապետության շինարարական աշխատանքին, վոր մենք յերազում ենք ու սովորում, թե ինչպես պետք ե գնանք նրանց ճանապարհով»։

Ներկայումս, ինչպես ե իր յերիտասարդ հասակում, Կլարան անխնա զոհաբերում ե իր ամբողջ ուժը, փայլուն ընդունակությունները, հեղափոխական հարուստ փորձառությունը՝ բանվոր դասակարգի ազատագրման ե համաշխարհային հեղափոխության գործին։

Նա կոմունիստական Ինտերնացիոնալի Գործադիր Կոմիտեյի անդամ ե, ՄՈՊԲ-ի Գործադիր Կոմիտեյի անդամ, ղեկավարում ե Կոմինտերնի Կանանց Միջազգային Քարտուղարության աշխատանքը։ Վերջինս հսկայական ջանքեր ե թափել՝ աշխատավոր կանանցը հեղափոխական կոմունիզմի վողով դաստիարակելու ե համաշխարհային պրոլետարիատի պայքարի ընդհանուր հունի մեջ քաշելու։

Ալեհեր, սակայն հավետ յերիտասարդ, Կլարա Յետկինը իր մարտական տեմպերամենտով, իր յերկաթե կամքով, դեպի բանվոր դասակարգի դատն ունեցած իր անսահման անձնվիրությամբ՝ մի փայլուն որինակ ե ծառայում անխորտակելի կամքի, վոր ուղղված ե դեպի կոմունիզմի հաղթանակը։

ԽՈՐՀՐ. ՍՈՑ. ՀԱՆՐ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

— Հ ա յ կ ա կ ա ն ա ե կ ց ի ա —

Մասկվա, Նիկոլսկի փող. № 10.

- Ի. ՍՏԱԼԻՆ—Գյուղացիական հարց: Գինը 50 կոպ.
Ի. ՍՏԱԼԻՆ—Ազգային հարցը: (Տպագրվում է):
Վ. ԼԵՆԻՆ Պատգամներ լեռնասարգության. գինը 15 կ.
Ն. ԿՐՈՒՊՍԿԱՅԱ—Լենինի պատգամները ժողովրդական
լուսավորության մասին: Գինը 20 կ.
Զ. ԲՈՅԱՐՍԿԱՅԱ—Կլարա Ցեսկին (կենսագր.): Գինը 10 կ.
Ն. ՏՈՒՐՅԱԿՈՒԼՈՎ Ազգային հարցը յեվ դպրոցը:
Գինը 40 կոպ.
Բ. ԺԱՎՈՐՈՆԿՈՎ Հասարակագիտությունը I աստիճանի
դպրոցում:
Ն. ԵԼԻՋԱՐՈՎ—Ի՞նչ վորոճեց կուսակցության XIV հա-
մագումարը:
Ա. ԴՄԻՏՐՅԵՎԱ—Տգիտությունը յեվ սնանավատությունը:
Գինը 15 կոպ.
-
- Մ. ԼԻՎԵՆՍԿԻ—Գյուղատնտեսական հարկ: Գինը 20 կ.
ՅԵՄԻՊՈՎ—Գյուղացիության պահանջները յեվ խորհրդա-
յին դպրոցի ծրագրերը: Գինը 12 կ.
Պ ՎԼԱՍՈՎ—Հողի մշակումը յերաժի ժամանակ:
Գինը 40 կոպ.
Լ. ՅՈՋԵՖՈՎԻԶ—Գյուղ կանգնի գերան կկոսրի (կոոպե-
րացիան գյուղում): Գինը 30 կոպ.
Ի. ՊՈԴՅԱՊՈԼՍԿԻ Աստծու կամքը բե՞ գյուղատնտեսական
գիտությունը:
ԳՈՒԳԼԻՆ—Փորոգ փայտից մինչեվ սրահսո:
Ա. ԿՐԱՎՋՆԵՎՈ—Թե ինչպես կարելի յե գյուղում ելե-
սրահանություն անցկացնել:
Ա. ՍԿՈՄՐՈՆՈՎ—Առաջին ոգնությունը հիվանդ կեն-
դանուն:

- Ա. ԲՐԱՆՍԲՈՒՐԳ—Ընտանի կենդանիների վարակիչ հի-
վանդությունները:
- Ն. ՍԵՄԱՇԿՈ—Թոֆախս (պասկերազարդ):
- Բ. ԳԻՆՍԲՈՒՐԳ—Յերեխաների վարակիչ հիվանդություն-
ները:
- Վ. ԲՐՈՆՆԵՐ—Վեներական ախտեր (պասկ.) գիրք 25 կ.
- Ա. ՍՊԵՐԱՆՍԿԻ—Մոր ալբոմներ (պասկ.):
- Ն. ՍԵՄԵԿԻՆ—Արեմլը, նրա վորդիները յեմ բոռները:
(Տպագր.):
- Ա. ՌՈՒԲԻՆՇՏԵՅՆ—Ուղտից մինչեմ այերոպլան: (Տպագր.):
- Վ. ՅԱԶՎԻՅԻՅ—Մարդկային բնակարանի պատմութ.
- Մ. ԳՈՐԿԻՅ—Յերիսասարդ գրողը: Մարդը:
- Ա. ՍԵՐԱՖԻՄՈՎԻՉ—Պատմվածքներ: (Տպագր.):
- Դ. ՄԱՄԻՆ-ՍԻԲԻՐՅԱԿ—Մոծակի յեմ արջի մասին:
(Պատկերազարդ): Գիրք 13 կ.
- Պ. ՈՐԼՈՎԵՅ—Ճամբորդություն այերոպլանով: (Պատկե-
րազարդ): Գիրք 20 կ.
- Պ. ՈՐԼՈՎԵՅ—Քիմիկոս Կուզկան: (Պատկ.) գիրք 25 կ.
- Ա. ԿՈՒՊՐԻՆ—Յերկրի խորքերում: (Պատկ.) գիրք 15 կ.
- Ա. ՆԵՎԵՐՈՎ—Ինչպես էյին ապրում տիկնիկները յեմ
ինչ արեց արեհին գիմլորը: (Պատկ.) Գիրք 16 կուպ.
- Ա. ԿՐԱՎՉԵՆԿՈ—Ինչպես Սաֆոն Կարմիր Բանակային
դարձավ: Գիրք 35 կուպ.
- Ֆ. ՖՈՔՍ—Միմիստ մեկ ժամով: (Պատկ.) գիրք 20 կ.
- ՅԵ. ՌԱԴԻՆ—Պիոներ, պահպանիր առողջությունդ:
Գիրք 10 կ.
- ՌԻԺՈՎ—Պատանի պիոներ: (Ժողովածու): (Տպագր.):

Դ ի մ է լ` Центриздат, Москва, Никольская, 10
Կամ Հայաստանի Պետհրատին:

<< Ազգային գրադարան

NL0189011

ԳԻՆԸ 15 ԿՈՊԵԿ

З. БОЯРСКАЯ
„КЛАРА ЦЕТКИН“
(биографич. очерк)

На армянском яз.

Центральное Издательство Народов Союза С. С. Р.

Москва

Никольская 10.